

04

แนวทางแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยสันติวิธี
กรณีศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี
GUIDELINE FOR ENVIRONMENTAL CONFLICT
RESOLUTION: A CASE STUDY OF
SUAN PHUENG, RATCHABURI

อภิญญา ดิสสะมาน ✉

นักวิชาการ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

Apinya Tissamana ✉

Academic, Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute

✉ tissamana@gmail.com

บทคัดย่อ

ปัจจุบันสภาพปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในสถานการณ์อยู่ในขั้นวิกฤต โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายและกำลังเผชิญหน้าปัญหาความขัดแย้งอย่างอำเภอสนมั่ง จังหวัดราชบุรี บทความวิจัยนี้วิเคราะห์จุดร่วมของคู่ขัดแย้งและผู้ที่มีส่วนได้เสียทุกส่วนในการแก้ไขปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอสนมั่ง จังหวัดราชบุรี โดยใช้แนวทางการเสริมสร้างสังคมสันติสุข ผลสรุปการศึกษาพบว่า **การจัดการความขัดแย้งทรัพยากรที่ดิน** ควรบังคับใช้กฎหมายเท่าที่จำเป็น การบูรณาการบริหารจัดการที่ดินระหว่างหน่วยงานของรัฐต้องทำอย่างเป็นระบบและมีองค์กรที่เป็นกลางมาร่วมฟังปัญหาความขัดแย้ง **การจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรน้ำ** มีกระบวนการตรวจสอบการแย่งชิงและแผ้วถางคุณภาพด้วยกันจากทุกภาคส่วนโดยร่วมกันกำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหา ในลักษณะเครือข่ายและสร้างต้นแบบปฏิบัติที่ดีในการรักษาแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน **การจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม** ประชาชนมีพื้นที่จัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยมีกระบวนการริเริ่มปฏิบัติและจัดการจากแผนชุมชนก่อน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอสนมั่งต้องมีฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบและทันสมัยเพื่อทันต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาเชิงรุก และเสริมสร้างกระบวนการเป็นพลเมืองกับประชาชนในพื้นที่เพื่อความเข้มแข็งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม สันติวิธี อำเภอสนมั่ง จังหวัดราชบุรี

Abstract

The environmental conflict in Thailand is at a critical juncture, especially in Suan Phueng district, Ratchaburi province. This research focused on analyzing the common ground of the parties involved in the conflict and all stakeholders in Suan Phueng district as a means of environmental conflict resolution based on the community peace recovery approach. The findings of this research highlighted 3 main issues. 1) The management of conflict over land: flexible law enforcement is essential so as to protect the negative impact of the laws on stakeholders. The integration of land management among government organizations should be operated in a systematic way. In addition, a neutral independent agency should be invited to take part in the deliberative process. 2) The management of conflict over water: a water-ravaging inspection system and a water-quality early-warning system should be established based on agreed measures by all stakeholders in order to resolve the conflict. Also, a network of community participation should be formed so as to create a good practice model of public participation in water conservation and management. 3) The management of conflict regarding forests and the environment: the people should have their own participatory area in natural resource management, beginning with a community plan and the integration and participation of all the sectors involved. Finally, Suan Phueng district should have a systematic and current natural resource database in order to proactively prevent conflicts and to support the community in the management of conflicts, using their local wisdom to achieve sustainable development.

Keywords : Environmental conflict management, Peaceful means, Amphoe Suan Phueng, Ratchaburi Province

บทนำ

การดำเนินการวิจัยการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างสันติวิธีในสังคมปัจจุบันนับว่าเป็นปัญหาที่ท้าทายอย่างมาก เนื่องจากสภาพปัญหาความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในสถานการณ์ขั้นที่น่าเป็นห่วงอย่างมาก องค์กรและประชาคมต่างๆ มีความตื่นตัวในเรื่องการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันแก้ไขปัญหาเพื่อความยั่งยืน ดังเช่นในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีเป็นพื้นที่เหมาะสมเนื่องจากพื้นที่อำเภอสวนผึ้งกำลังถูกกระแสนิยมถาโถมเข้ามาในพื้นที่ และจากการเข้ามาของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาต่างๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุดและคนพื้นที่ในอำเภอสวนผึ้งมีความกังวลว่าอนาคตของอำเภอสวนผึ้งต่อไปอีกใน 10-20 ปีข้างหน้าจะเป็นอย่างไร จึงเป็นที่มาของการจัดทำงานวิจัยเรื่องนี้ขึ้น โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันพระปกเกล้า และการขับเคลื่อนที่สำคัญของหลายฝ่ายที่ช่วยกันทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จ

งานวิจัยนี้มีกระบวนการทำงานลงพื้นที่กับชาวบ้านและทีมงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยสะท้อนถึงการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งที่ผ่านมาพบว่าผู้คนซึ่งดำรงชีวิตอยู่ด้วยการพึ่งพาอาศัยฐานทรัพยากรธรรมชาติถูกผลกระทบจากแนวทางการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในยุคสมัยปัจจุบัน ภายใต้สถานการณ์ของประเทศเช่นในปัจจุบันนี้ย่อมเป็นการบ่งบอกว่าในด้านหนึ่ง การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนยังคงเดินหน้าต่อไป ในขณะที่ผู้คนซึ่งมีชีวิตอยู่ชายขอบและชุมชนท้องถิ่นก็เป็นอีกโลกหนึ่ง ในบริบทของการปรับตัวทางเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน แนวโน้มของการมองเฉพาะตัวเลขอัตราการเพิ่มขึ้นของความเจริญยังเป็นไปอย่างแข็งแกร่ง การถกเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษาและการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสังคมปัจจุบันจึงมีความเห็นพ้องในเปลือยนอก แต่แฝงด้วยปัญหาแตกต่างและขัดแย้งในรายละเอียดขั้นพื้นฐาน ดังนั้น ควรชักนำให้หันมาตั้งหลักร่วมกันให้ได้ เพื่อให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนา” “สิ่งแวดล้อม” “สันติสุขและยั่งยืน” นั้น ผู้คนในพื้นที่เห็นตรงกันหรือไม่อย่างไร

สำหรับกรณีศึกษาด้านการจัดการความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีนั้น มีความสำคัญเนื่องจากพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งในหลากหลายประเด็น เช่น ความขัดแย้งด้านที่ดิน ด้านทรัพยากรน้ำ ด้านทรัพยากรป่าไม้ เป็นต้น ซึ่งความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติที่กล่าวมาทั้งหมดนั้นเป็นผลจากการถาโถมอย่างรวดเร็วของทุนนิยมที่ป่าไหลเข้าไปภายในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง ทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรและเกิดความขัดแย้งขึ้นตามมาและผู้วิจัยเล็งเห็นประโยชน์แห่งผลการศึกษาในงานวิจัยนี้ จะเป็นต้นแบบ แนวทางการจัดการความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติโดยสันติวิธีในพื้นที่อื่นๆ ในประเทศได้ต่อไป

งานวิจัยนี้มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในการขับเคลื่อน 2 กรอบแนวคิดคือ

กรอบแนวคิดประเด็นแนวทางการสร้างสันติสุขในมิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

แนวทางการสร้างสันติสุขในมิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นองค์ความรู้เพื่อการดำรงชีวิต ร่วมกันและการสร้างพื้นที่ความเข้าใจร่วมกันที่เอื้อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน สังคมและประเทศ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสถานการณ์ปัจจุบัน เกิดนโยบายของรัฐที่เร่งรัดการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด ทำให้เป็นการพัฒนาแบบรวมศูนย์และเปิดช่องทางให้อำนาจรัฐและอำนาจทุนรวมมือกันในการดักตวงผลประโยชน์จากธรรมชาติโดยไม่คำนึงถึงความสมดุล ความยั่งยืนของสังคม และความไม่เป็นธรรม จึงส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง จึงได้เกิดแนวทางป้องกันความขัดแย้งในมิติสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดสันติสุขดังต่อไปนี้

ดร.เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์ (Makarapirom, 2007) ได้เสนอแนวทาง “สันติวัฒนธรรม” ในการลดความขัดแย้งรุนแรงในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้อย่างน่าสนใจดังนี้ “*สันติวัฒนธรรมคือวัฒนธรรมการดำรงชีวิตร่วมกันด้วยความเมตตากรุณา บนหลักการพื้นฐานการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขโดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามที่ช่วยให้สังคมมนุษย์ประพฤติปฏิบัติตามหน้าที่ต่อกันและกันโดยปราศจากความรุนแรงแล้วนำไปสู่ชีวิตที่สงบสุข มีความเจริญงอกงามทั้งภายนอกและภายในของความเป็นมนุษย์*” โดยมีตัวบ่งชี้ในสภาพสังคมที่มีสันติวัฒนธรรมคือสิทธิมนุษยชนเท่าเทียม การศึกษาที่เท่าทัน การพัฒนาที่มีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมกับการกระบวนการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล ความเท่าเทียมทางเพศสภาพ ชนชั้น เชื้อชาติ ศาสนา การมีอิสระ/เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ ความทนกันได้/ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ระบบความมั่นคงปลอดภัยของสังคมและความสมบูรณ์ของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่าดัชนีชี้วัดการมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สมบูรณ์สามารถบ่งชี้ประเด็นสันติภาพในพื้นที่ได้

ศาสตราจารย์ นพ.วันชัย วัฒนศัพท์ (Wattanasapt, 2007) อธิบายเรื่องของการลดความขัดแย้งในสังคมไว้ว่าความขัดแย้งในปัจจุบันเกิดขึ้นส่วนหนึ่งเนื่องจากไม่มีเวทีที่จะให้ประชาชนมานั่งพูดคุยกันการทำให้ประชาธิปไตยกลับส่งผลให้เกิดความขัดแย้งมากขึ้น เนื่องจากเป็นเวทีแห่งการโต้เถียงกัน (Debate) ซึ่งมุ่งที่จะเอาชนะคะคานากัน มาซึ่งหน้าต่อกัน ต่างฝ่ายต่างเชื่อว่าตนเองมีคำตอบที่ถูกต้อง และพยายามที่จะพิสูจน์ว่าอีกฝ่ายเป็นฝ่ายผิด ดังนั้น เวทีใดๆก็ตามไม่ควรจะเป็นการโต้เถียงกัน แต่ควรใช้เวทีประชาเสวนา (Citizen Dialogue) ซึ่งมุ่งเน้นการฟังกันและกันอย่างตั้งใจ เชิญชวนให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมกันคิดถึงประเด็นต่าง ๆ ที่เป็นที่สนใจของชุมชน ดังนั้น ทั้งผู้ประกอบการและชาวบ้านจะต้องหันหน้ามานั่งพูดคุยกัน ไม่เผชิญหน้ากัน ร่วมคิดร่วมแก้ปัญหาหากมีการพูดคุยกันตลอดนั้นจะไม่ต้องทำประชาพิจารณ์ เนื่องจากการทำประชาพิจารณ์อาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งตามมาได้

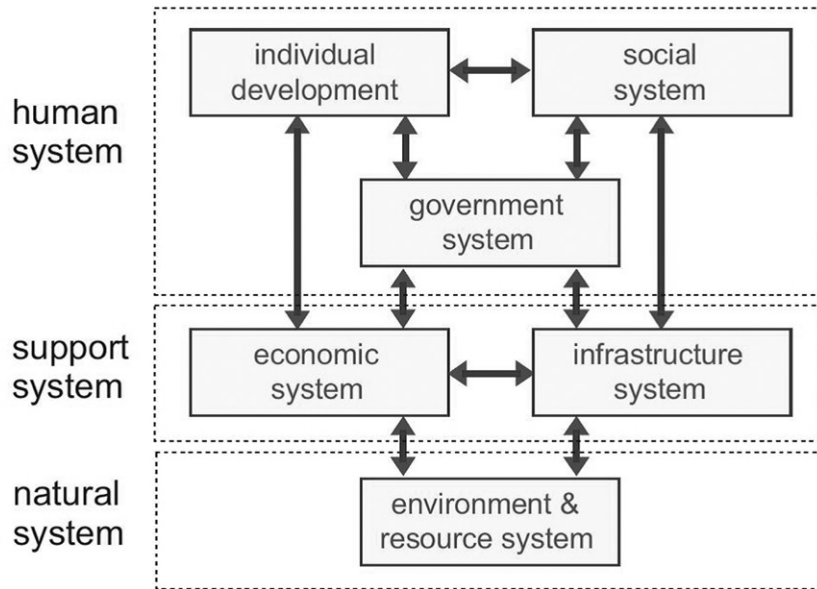
Galtung (1996) เสนอ 3 แนวทางในการลดความขัดแย้งเพื่อสร้างสันติสุข ประกอบด้วย ก) การแก้ปัญหาที่รากเหง้าที่ระดับโครงสร้าง ข) การฟื้นฟูบูรณะผู้คนและสังคมภายหลังการเผชิญความรุนแรงทางตรง ค) การปรองดองระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่ขัดแย้งกัน ความรุนแรงมีต้นทุนก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคม ถ้ายุติความรุนแรงได้ก็จะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมในวงกว้าง การจัดการความขัดแย้งต้องทำควบคู่กันไปในหลายระดับด้วยการลดพฤติกรรมความขัดแย้งให้น้อยลง การสร้างความเข้าใจและปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ ความรุนแรงทางตรงที่เกิดขึ้นและที่เห็นความรุนแรงได้ชัดเจน สามารถยุติได้ด้วยการเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อนำไปสู่การลดความขัดแย้ง ความรุนแรงเชิงโครงสร้างยุติได้โดยปรับเปลี่ยนโครงสร้าง ความไม่เป็นธรรมและความรุนแรงทางวัฒนธรรมยุติได้ด้วยการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ไม่ดีต่อกัน

Bacow & Wheeler (1984) อธิบายถึงความขัดแย้งในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ ที่มีต่อนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีของรัฐก็ย่อมได้ เช่น ชาวประมงมีแนวโน้มที่จะคัดค้านการก่อสร้างเขื่อนเนื่องจากโครงการจะส่งผลกระทบต่อการทำประมงในพื้นที่แต่ขณะเดียวกัน ชาวนาต้องการจะสนับสนุนการก่อสร้างเขื่อนเนื่องจากต้องการน้ำหล่อเลี้ยงการเกษตรให้อยู่ต่อไปได้ การประเมินความขัดแย้งด้านทรัพยากรในลำดับแรกอาจจะจำเป็นต้องทราบว่าใครได้ใครเสียบ้างในโครงการนั้นๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการเมืองในการจัดการความขัดแย้งด้านสิ่งแวดล้อม (Politics of environmental controversies)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดประเด็นแนวทางการสร้างสันติสุขในมิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ คือแนวทางการป้องกันและลดความรุนแรงในการดกตวงแย่งชิงในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงแนวทางการสร้างพื้นที่ความเข้าใจร่วมกันของคู่ขัดแย้งในประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านสันติวิธีในการพูดคุย ประชุมมองและวิธีคิดใหม่ ๆ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อำเภอสวนผึ้งประกอบไปด้วยผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียหลากหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งมุมมองของคนที่อาศัยมาดั้งเดิมได้แก่ ชาวกะเหรี่ยงสวนผึ้ง วุฒิ บุญเลิศ (Boonlert, 2003, pp. 240 – 241) กล่าวไว้ว่า ชุมชนสวนผึ้งมีทรัพยากร ป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์ป่าเป็นแหล่งป้อนวัตถุดิบเพื่อการค้าและอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง และชุมชนกะเหรี่ยงสวนผึ้งอยู่ใกล้เมืองหลวงศูนย์กลางของรัฐ อำนาจรัฐสามารถเข้ามาดำเนินการผลักดันนโยบายได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการใช้กระบวนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและยั่งยืน

กรอบแนวคิดประเด็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

แนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับมิติสิ่งแวดล้อม Bossel (1999, pp. 17 – 18) ได้ อธิบายถึงตัวชี้วัด 6 ตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมได้แก่ ปัจเจกพัฒนา (Individual development) ระบบสังคม (Social system) รัฐบาล (Government) โครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ระบบเศรษฐกิจ (Economic system) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Resources and environment) ซึ่งทั้ง 6 ตัวชี้วัดเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมสามารถอธิบายได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ระบบย่อย 6 ระบบในระบบความสัมพันธ์ใหญ่ของมนุษย์
กับสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์ไฮโดรเจน (Anthroposphere)
ที่มา : Bossel (1999)

อีกแนวความคิดหนึ่งของปราชญ์ด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนในสังคมไทย คือ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (Payutto, 2001) อธิบายถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ต้องมีส่วนประกอบทั้งสามด้านที่ถูกต้องและกระบวนการพัฒนาในระดับปฏิบัติการที่ถูกต้อง “สามด้านที่ถูกต้อง” คือ การพัฒนามนุษย์ให้สามารถเข้าถึงอิสรภาพและสันติสุขในโลก ตลอดจนดำรงอยู่ด้วยความเกื้อกูลกับสรรพสิ่ง ซึ่งสามด้านที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญมากเพื่อไม่ให้ย้อนการกระทำไปสู่การกระทำที่ผิดและทำลายล้างธรรมชาติแบบสามด้านเดิมที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกระแสหลัก โดยขาดการเชื่อมโยงและพัฒนาสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กัน

นอกจากนี้ ส่วนกระบวนการพัฒนาบนฐานของพุทธศาสนานั้นต้องมีความเป็นองค์รวมและพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยในกระบวนการพัฒนาควรพิจารณาถึงเงื่อนไขทางด้านสภาพแวดล้อม จริยธรรม วัฒนธรรมและสังคมประกอบด้วย ซึ่งจะช่วยให้คนที่เป็นแกนในการพัฒนาสามารถพัฒนาทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ อยู่บนหลักของความถูกต้องพอดี เกิดความกลมกลืนและความเกื้อกูลแก่ สรรพชีวิต ไม่เบียดเบียนและทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Payutto, 2001) ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะรายงานการวิจัยกลุ่มของนักศึกษาลัทธิสุต “การเสริมสร้างสังคมสันติสุข” รุ่นที่ 2 กลุ่มการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (King Prajadhipok’s Institute, 2010) ว่า **ทุกข์ คือ ประเด็นปัญหา** อันได้แก่ การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและ คุณภาพชีวิตถูกทำลายเพราะสิ่งแวดล้อมเสียจาก **ทุนนิยม** **สามัญ สมุทัย คือสาเหตุของปัญหา** ได้แก่ การพัฒนาผิดทิศทาง ความบกพร่องของรัฐในการบริหาร

จัดการ และการไม่มีหลักนิติธรรม (Rule of Law) ทำให้เกิดความโลภที่ไร้การควบคุม นิโธ คือเป้าหมายอันได้แก่ สังคมไทยต้องมีธรรมาภิบาลเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและคนไทยมีชีวิตที่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดีตั้งแต่เกิดจนสิ้นอายุขัย มรรค คือ แนวทางข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน เช่น แนวทางการพัฒนาสมดุลที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การจัดระบบโซนนิ่งที่ชัดเจนโดยตั้งอยู่บนหลักนิติธรรมแก่ทุกภาคส่วน

องค์ประกอบของสังคมกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

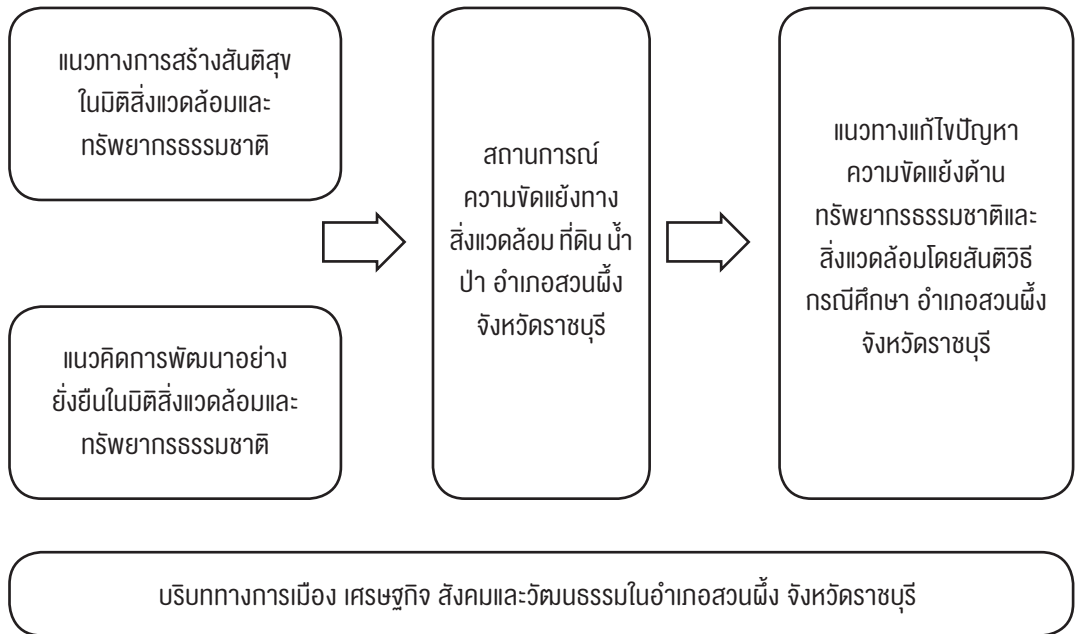
1. ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ทรัพยากร เช่น ปริมาณแหล่งน้ำ และความเพียงพอของน้ำใช้ในปัจจุบัน การใช้พลังงานทดแทนอย่างอื่น ทั้งจากธรรมชาติและจากการประดิษฐ์ขึ้น ได้แก่ พลังงานน้ำ พลังงานลม พลังงานความร้อนใต้พิภพ พลังงานก๊าซชีวภาพ และพลังงานแสงอาทิตย์ และมีการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

2. เศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชน คือ มีการพัฒนาที่ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจได้อย่างต่อเนื่องและครบวงจร

3. คุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรในชุมชน เช่น มีการอยู่ดีกินดี อยู่ในที่มีอากาศดี ปราศจากมลภาวะ มีการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างถูกต้องตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่ มีบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง มีการให้การศึกษ้อย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึง แนวคิดการพัฒนาที่สนองความต้องการของมนุษย์ยุคปัจจุบัน ภายใต้ทรัพยากรที่มีจำกัด โดยไม่ลดรอนทอนโอกาสชนรุ่นต่อไปที่จะพัฒนาอย่างพอเพียงกับความต้องการในอนาคต และโดยเฉพาะประเด็นแนวทางการเสริมสร้างสังคมสันติสุขในมิติสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยมีความสำคัญ เนื่องจากเกิดการแย่งชิงและการดักตวงทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างมากในปัจจุบันทำให้ประเทศประสบปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน และประชาชนกับประชาชนเอง ทำให้เกิดวงจรแห่งความขัดแย้งเป็นลูกโซ่ โดยเฉพาะกรณีศึกษาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี เห็นว่ามีความพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวทางภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม เช่น การประชุมร่วมกันเรื่องปัญหาที่ดินราชพัสดุ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามปัญหาทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเด็นที่ดิน น้ำและป่าไม้ ยังคงดำรงอยู่เนื่องจากหลายฝ่ายไม่มีเวทีที่หันหน้าเข้าหากันอย่างแท้จริง เช่น เวทีสาธารณะการสานเสวนา ซึ่งกระบวนการสานเสวนามีเป้าหมายที่ยังไม่ใช่การยุติปัญหาในทันทีที่เกิด แต่เป็นกระบวนการเพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ของทุกฝ่ายเพื่อค้นหาข้อยุติร่วมกันและนำไปสู่การตัดสินใจที่มีคุณภาพและแนวทางการปฏิบัติได้จริง และเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างสันติสุขในมิติสิ่งแวดล้อมได้

จากทั้งกรอบแนวความคิดนี้สามารถสกัดกรอบการขับเคลื่อนโครงการวิจัยได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบการขับเคลื่อนโครงการวิจัยแนวทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยสันติวิธี กรณีศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์หลักของโครงการวิจัย คือ ศึกษาประเด็นการจัดการปัญหาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอำเภอสวนผึ้งยั่งยืน โดยใช้แนวทางการเสริมสร้างสังคมสันติสุขและกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในท่ามกลางบริบทปัญหาสิ่งแวดล้อมปัจจุบันของอำเภอสวนผึ้ง เพื่อสร้างความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมของอำเภอสวนผึ้ง โดยใช้แนวทางการเสริมสร้างสังคมสันติสุขเป็นหลักในการขับเคลื่อนโครงการ โดยใช้กรอบแนวคิดหลัก 2 ประการคือ ก) กรอบแนวคิดประเด็นแนวทางการสร้างสันติสุขในมิติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ข) กรอบแนวคิดประเด็นการพัฒนาย่างยั่งยืน

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อค้นหาทางออกในการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ของงานวิจัย ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน งานวิจัยนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจในประเด็นที่ศึกษาโดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) คือ มีการกระทำกิจกรรมด้วยกันจนกระทั่ง

เข้าใจความรู้สึกนึกคิดและความหมายที่คนเหล่านั้นให้ต่อปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผู้วิจัยกำลังศึกษาอยู่ ซึ่งเมื่อสังเกตแล้วจะต้องมีการซักถามและการจดบันทึกข้อมูล (Note-taking) และการสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และนอกจากนี้ ทางคณะผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยวิธีการจัดเวทีสาธารณะวงสนทนา (Dialogue) เพื่อพูดคุยประเด็นข้อมูลสำคัญในการหาทางออกร่วมกันอย่างสันติวิธี

บทวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา

บทวิเคราะห์การศึกษา

จากการขับเคลื่อนการดำเนินงานวิจัยของสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ซึ่งได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิและการจัดเวทีพูดคุยสาธารณะในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอสนมั่ง จังหวัดราชบุรีใน 5 เวทีสาธารณะโดยนำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแสดงความคิดเห็นเพื่อร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมิติเศรษฐกิจ มิติสิ่งแวดล้อม มิติกฎหมายและมิติสังคมและวัฒนธรรมซึ่งทางผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ และจัดกลุ่มความสำคัญเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นวิธีการเพื่อการแก้ไขและค้นหาทางออกร่วมกันในอนาคตของอำเภอสนมั่ง จังหวัดราชบุรี

ความคิดเห็นเพื่อร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งมิติเศรษฐกิจ มิติสิ่งแวดล้อม มิติกฎหมาย และมิติสังคมและวัฒนธรรมซึ่งทางผู้วิจัยได้สรุปวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ และจัดกลุ่มความสำคัญเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นวิธีการเพื่อแก้ไขและค้นหาทางออกร่วมกันในอนาคตของอำเภอสนมั่ง จังหวัดราชบุรี ดังประเด็นต่อไปนี้

บทวิเคราะห์จุดร่วมประเด็นด้านการจัดการทรัพยากรที่ดิน เพื่อขับเคลื่อนแนวทางการแก้ไขปัญหา

1) เรื่องของนโยบาย และการบริหารจัดการที่ดิน ถ้าไม่มีกฎระเบียบที่ยืดหยุ่นก็เกิดการประจันหน้ากันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แม้ว่าการระบอบการยุติธรรมจะเกิดได้เนื่องจากการบังคับใช้กฎหมายที่เข้มแข็ง แต่สำหรับบริบทความขัดแย้งด้านทรัพยากร การบังคับใช้กฎหมายมีความจำเป็นต้องปรับให้เกิดความยืดหยุ่นแล้วอยู่ด้วยกันได้ เพื่อไม่ให้เกิดผู้ที่ได้รับผลกระทบเสียหายมากจนเกินไป

2) เรื่องการบูรณาการการบริหารจัดการที่ดินระหว่างหน่วยงานของรัฐจำเป็นต้องทำอย่างเป็นระบบร่วมกัน เนื่องจากกฎหมายจัดการที่ดินมีหลายฉบับและมีความแตกต่างกันในวิธีการดำเนินการปฏิบัติ ทำให้เกิดการลักลั่น ขาดประสิทธิภาพและไม่เป็นธรรมแก่ประชาชน

3) สาเหตุหลักของปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดินของอำเภอสนมั่งได้แก่ ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่องสิทธิการเข้าถึงทรัพยากรที่ดิน

4) มีองค์กรที่เป็นกลางมาร่วมรับฟังปัญหาทำให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและสามารถขับเคลื่อนประเด็นร่วมกันเพื่อเกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนได้

บทวิเคราะห์จุดร่วมประเด็นด้านการจัดการทรัพยากรน้ำเพื่อขับเคลื่อนแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำ

- 1) เมื่อเกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรน้ำ การรุกรานแหล่งน้ำ การปล่อยน้ำเสีย และการปนเปื้อนในแหล่งน้ำเกิดขึ้นในพื้นที่ต้องมีเวทีกลางเพื่อพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกันแก้ไขปัญหาคความขัดแย้ง
- 2) ทำให้เกิดกระบวนการตรวจสอบการแย่งชิง และเฝ้าระวังคุณภาพร่วมกันจากทุกภาคส่วน โดยร่วมกันกำหนดมาตรการในการแก้ไขปัญหาน้ำ ร่วมกันกำหนดแนวทาง กำหนดวิธีปฏิบัติ และร่วมกันรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นร่วมกันได้
- 3) ภาครัฐ ภาคเอกชน โดยเฉพาะอุตสาหกรรมรีสอร์ต และภาคประชาสังคมรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างพลังในการรักษาทรัพยากรน้ำร่วมกัน และสร้างต้นแบบปฏิบัติที่ดีในการรักษาแหล่งน้ำและการบริหารจัดการน้ำร่วมกัน
- 4) ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดเป็นรูปธรรม โดยมีการวางแผนการจัดการน้ำที่ชัดเจน ระบุกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ชัดเจน

บทวิเคราะห์จุดร่วมประเด็นด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมเพื่อขับเคลื่อนแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำ

- 1) ประชาชนมีพื้นที่จัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นของตัวเอง ทำให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้อันเป็นแหล่งต้นน้ำและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยมีกระบวนการริเริ่มปฏิบัติและจัดการจากแผนชุมชนก่อน
- 2) เสริมสร้างกระบวนการเป็นพลเมืองในประชาชนในพื้นที่ด้วยความเข้มแข็ง จริงใจ และต่อเนื่องในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนา
- 3) การบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมต้องเกิดการบูรณาการร่วมกันหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อำเภอสวนผึ้งต้องมีฐานข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เป็นระบบและทันสมัยเพื่อทันต่อกระบวนการแก้ไขปัญหาเชิงรุก
- 4) ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้เกิดความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น อาจผ่านกระบวนการให้ความรู้ ฝึกอบรมแก่ประชาชน การเข้าค่ายอนุรักษ์ปลูกจิตสำนึกรักผืนป่าสวนผึ้ง เป็นต้น

บทสรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาวิจัยประเด็นการจัดการปัญหาทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอำเภอสวนผึ้งอย่างยั่งยืนโดยใช้แนวทางการเสริมสร้างสังคมสันติสุข เพื่อลดปัญหาคความขัดแย้งในพื้นที่ สามารถสรุปผลการศึกษาควิเคราะห์เป็นตารางผู้มีส่วนได้ส่วนเสียวงในและวงนอกจำแนกตามประเด็นความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากกรณีศึกษาอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในและวงนอก จำแนกตามประเด็นความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ประเด็นความขัดแย้งทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน (Internal Stakeholders) บุคคล/หน่วยงานที่ได้รับผลกระทบทางตรง	ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียวงนอก (External Stakeholders) บุคคล/หน่วยงานที่ได้รับผลกระทบทางอ้อมหรือเฝ้าติดตาม
ทรัพยากรดิน	ภาครัฐ กองทัพบก (กรมการทหารช่าง, กองพลพัฒนาที่1) กรมธนารักษ์ กรมที่ดิน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถานประกอบการรีสอร์ทและร้านค้า ภาคประชาชน ประชาชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียในที่ดิน	กรมสอบสวนคดีพิเศษ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการคลัง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สื่อสารมวลชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง
ทรัพยากรน้ำ	ภาครัฐ กรมชลประทาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถานประกอบการรีสอร์ทและร้านค้า ภาคประชาชน ประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากน้ำท่วม น้ำแล้ง และการขาดแคลนน้ำในพื้นที่	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สื่อสารมวลชนและภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง
ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม	ภาครัฐ กรมป่าไม้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถานประกอบการรีสอร์ท ภาคประชาชน ประชาชนที่บุกรุกป่าและประชาชนได้รับผลกระทบจากการทำลายทรัพยากรป่าไม้	กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สื่อสารมวลชนและภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง
การท่องเที่ยว	ภาครัฐ สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดราชบุรี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถานประกอบการรีสอร์ท บริษัทที่บริหารจัดการคอนเสิร์ตที่สวนผึ้ง ภาคประชาชน ประชาชนที่ได้อาศัยจากเทศกาลท่องเที่ยวและการจัดคอนเสิร์ตที่สวนผึ้งและประชาชนที่ได้รับผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว และการจัดงานคอนเสิร์ต	กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สื่อสารมวลชนและภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ ผลสรุปการศึกษาด้านการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในอำเภอสวนผึ้งจำเป็นต้องขับเคลื่อนประเด็นหลักคือ ก) **สร้างความเป็นพลเมือง**ในอำเภอสวนผึ้งให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดสถานการณ์ปัญหาหรือวิกฤตความขัดแย้ง เจ้าของปัญหาหรือประชาชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนั้น ข) **ปฏิรูประบบการจัดการและการกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม** ค) **ขับเคลื่อนโดยใช้งานวิจัยและโครงการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองต่างๆ เป็นเครื่องมือ** ง) **สร้างเวทีพูดคุยหลายฝ่าย** เพื่อเสนอหาทางออกในความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสันติวิธี จ) **รวมพลังของผู้นำชุมชนและท้องถิ่น**ในอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี ให้มีความตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และร่วมขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกันอย่างเป็นองค์รวมและเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งต้องตั้งอยู่บนหลักการของความสัมพันธ์สาธารณะ (Mathews, 1999) หมายความว่า การรวมเอากลุ่มที่แตกต่างของประชาชนทั้งหลายมาสู่ความสัมพันธ์สาธารณะหรือความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติได้ เป็นหัวใจของทางเลือกอื่นๆ ของการร่วมมือกันระหว่างกลุ่มพลเมืองที่มีความแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยใช้แนวทางสันติวิธี

ข้อเสนอแนะในการจัดการทรัพยากรดินโดยใช้แนวทางสันติวิธี

- กำหนดนโยบายการบริหารจัดการที่ดินที่มีเอกภาพ
- ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดินให้ทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการ
- บริหารจัดการ รวมทั้งการปรับเปลี่ยนบทบาทเจ้าหน้าที่ของรัฐให้ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการมีส่วนร่วม
- พัฒนากลไกความร่วมมือในการบริหารจัดการที่ดินโดยเฉพาะการจัดทำโครงการพัฒนาที่ดินใน
- อนาคตควรดำเนินการร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในสังคม ทั้ง ภาครัฐ เอกชน และชุมชนท้องถิ่น หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มในลักษณะเครือข่าย
- ปรับปรุงเครือข่ายระบบข้อมูลที่ดินที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มเข้าถึงได้

ข้อเสนอแนะในการจัดการทรัพยากรน้ำโดยใช้แนวทางสันติวิธี

- การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ มีน้ำใช้ที่มีคุณภาพ/พอเพียง มีการป้องกันปัญหาน้ำไม่เพียงพอปัญหาน้ำท่วมและการร่วมกันใช้น้ำอย่างยั่งยืน เช่น มีการนำเสนองการสร้างฝายจากภาคประชาชนในพื้นที่ซึ่งเห็นด้วยว่า ควรใช้งบประมาณจากท้องถิ่น เพื่อจัดทำฝายชะลอน้ำตามกิ่งก้านสาขาแทนการทำในลำน้ำใหญ่ เป็นต้น
- ภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องร่วมมือกันให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้เข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรม โดยเฉพาะการใช้น้ำร่วมกัน

- ผู้ประกอบการรีสอร์ทต้องจัดหาแหล่งน้ำเป็นของตนเอง มีระบบบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยน้ำออกสู่ลำน้ำสาธารณะ รวมถึงมีระบบกำจัดขยะเพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
- การจัดทำข้อมูลทรัพยากรน้ำในอำเภอสวนผึ้งอย่างเป็นระบบและสามารถเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นได้
- การพัฒนาแหล่งน้ำให้เกิดความยั่งยืน โดยมีหลักคือ ต้องรู้เขารู้เรา รู้ว่าทุนเรื่องน้ำของเรามีเท่าไรและใช้ได้เท่าไร ไม่ใช่ใช้ติดลบทุกวัน สักวันอาจเกิดปัญหาขัดแย้งกันได้

ข้อเสนอด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่าโดยใช้แนวทางสันติวิธี

- การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน อาจคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่และทำเป็นกรณีศึกษาให้เห็นตัวอย่างเป็นรูปธรรม
- สนับสนุนการปลูกป่าชุมชนนอกพื้นที่อนุรักษ์
- การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นและหมู่บ้าน ในเรื่องของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้อย่างถูกต้อง รวมทั้งกิจกรรมการป้องกันไฟป่าในเขตพื้นที่อนุรักษ์
- ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับผลผลิตจากป่าที่ไม่ใช่ในรูปของเนื้อไม้อย่างเดียว โดยค้นหาทรัพยากรที่สามารถช่วยเหลือการดำรงชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน
- จัดการฝึกอบรมให้มีความสัมพันธ์กับการเชื่อมต่อความหลากหลายทางชีวภาพให้แก่เจ้าหน้าที่ และประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับท้องถิ่น

ข้อเสนอด้านการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและรีสอร์ทโดยใช้แนวทางสันติวิธี

- ดำเนินการศึกษาคำถามไปได้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
- การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนมีส่วนร่วม โดยเป้าหมายไม่ใช่เป้าหมายทางเศรษฐกิจแต่เป็นเป้าหมายทางสังคมอย่างยั่งยืน
- ประเด็นการค้าขายแดนที่ด่านตะโกปิดทอง ถ้าเกิดขึ้นได้ก็จะส่งผลดีต่อการท่องเที่ยว แต่ต้องดูว่าชายแดนตรงนั้นน่าจะเปิดจุดค้าขายชายแดน เพื่อเปิดตลาดให้เกิดการจับจ่ายใช้สอย ปัจจุบันนี้เปิดเพียงแค่นี้เกิดประโยชน์กับคนที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ไม่ได้เกิดประโยชน์เชิงธุรกิจด้านการท่องเที่ยวเท่าไรนัก
- การท่องเที่ยวของอำเภอสวนผึ้งต้องเปลี่ยนภาพลักษณ์ใหม่ (New Image) เพื่อให้ภาพการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและอนุรักษ์วิถีชีวิตของชุมชนเป็นอัตลักษณ์ของอำเภอสวนผึ้งอย่างแท้จริง
- รีสอร์ทจำเป็นต้องมีการจัดการน้ำให้เกิดความสมดุล เช่น “ช่วงชาวบ้านทำนาควรปล่อยน้ำเพราะไม่ใช่ฤดูท่องเที่ยวแต่หลังจากที่ชาวบ้านเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วการใช้น้ำก็จะลดลงถ้ารีสอร์ทกักน้ำทั้งปีจะมีปัญหา ถ้ารู้ระบบกันที่มีอยู่ก็สามารถแบ่งปันกันได้” เป็นต้น
- มีการจัดระเบียบการจราจรและรักษาความปลอดภัยในเขตท่องเที่ยวอำเภอสวนผึ้ง

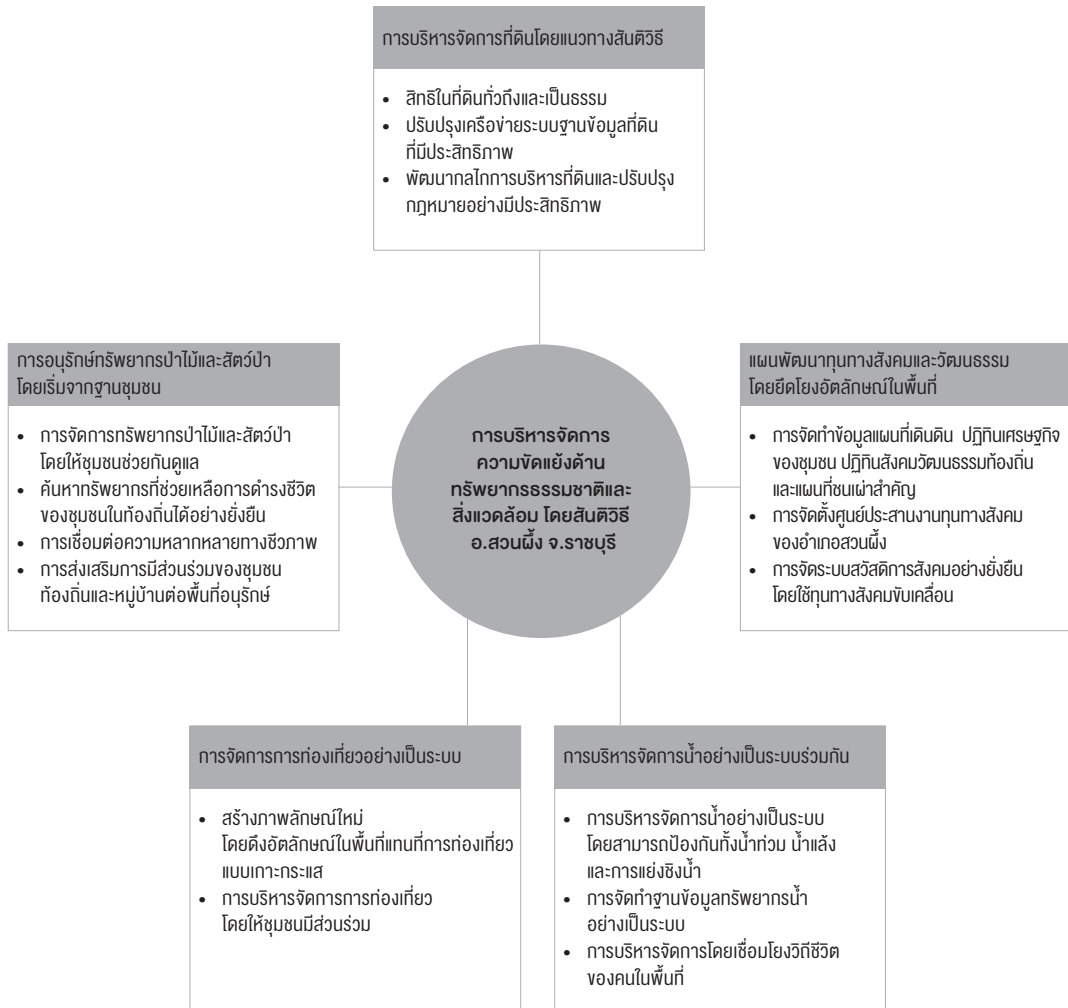
ข้อเสนอแนะด้านกฎหมายเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- ใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือก (Alternative dispute resolution หรือ ADR) คือทางเลือกของความยุติธรรมที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวาง โดยมีนิยามว่าหมายถึง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมายหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งแก่บุคคลโดยใช้รูปแบบวิธีการที่แตกต่างจากระบบยุติธรรมกระแสหลัก ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้นระหว่างขั้นตอนการพิจารณาคดีในศาลหรือก่อนหน้านั้นก็ได้
- กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักมีข้อดีอยู่ที่ช่วยให้สังคมมีบรรทัดฐานความถูกต้องที่แน่นอนไม่เกิดสภาวะ 'หลายมาตรฐาน' ขึ้นในบ้านเมือง นอกจากนี้การให้สถาบันของรัฐอันได้แก่ ศาลรัฐ มาทำหน้าที่ดังกล่าว ยังเป็นการค้ำประกันว่าคำตัดสินที่เกิดขึ้นจะได้รับการบังคับใช้อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักอาจยังมีจุดอ่อนคือ มีกระบวนการที่ล่าช้า "ความยุติธรรมที่ล่าช้า คือความไม่ยุติธรรม" ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกจึงเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาที่น่าสนใจในการจัดการความขัดแย้งที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี โดยมีวิธีการคือ

- 1) การเจรจา (Negotiation) หมายถึงการที่คู่กรณีสองฝ่ายเจรจาต่อรองเพื่อหาข้อยุติข้อพิพาทกันเอง โดยไม่มีบุคคลที่สาม
- 2) การไกล่เกลี่ย (Mediation) หมายถึงการเจรจาต่อรองที่มีบุคคลที่สาม (Mediator) เข้ามาเป็นตัวกลางในการดำเนินการและให้คำแนะนำ โดยตัวกลางนี้ไม่มีอำนาจในการตัดสินข้อพิพาทโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดการประนีประนอมยอมความให้ด้วยความสมัครใจของคู่ความทั้งสองฝ่ายเป็นสำคัญ
- 3) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) หมายถึง การตั้งบุคคล หรือคณะบุคคลเข้ามาทำหน้าที่ในการพิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทในประเด็นตามที่คู่กรณีตกลงกันไว้ในสัญญาอนุญาโตตุลาการ โดยเปิดโอกาสให้คู่กรณีมีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการพิจารณาคดีร่วมกัน

ข้อเสนอด้านการพัฒนาชุมชนด้วยทุนทางสังคม

- การจัดทำข้อมูลแผนที่เดินดิน ปฏิทินเศรษฐกิจของชุมชน ปฏิทินสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น และปฏิทินชนเผ่าสำคัญ อย่างบูรณาการเป็นระบบร่วมกัน
- เข้าใจและส่งเสริมวิถีชีวิตแบบเดิมของคนกะเหรี่ยงอำเภอสวนผึ้ง ดังเช่นวิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยงกับต้นผึ้ง "วิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยง คือ ถ้าเขาไปเจอต้นเขาจะจับจองต้นผึ้ง เมื่อคนอื่นไปกินต้นผึ้งของเขาจะต้องแบ่งส่วนหนึ่งให้กับเจ้าของเป็นของทนายทกันมา ปัจจุบันกะเหรี่ยงทั่วไปก็อนุรักษ์ต้นผึ้ง มีต้นผึ้งเขาก็อยู่ได้ อยู่โดยพึ่งพิงกัน กะเหรี่ยงจะไม่เข้าไปทำไร่เพราะรู้อยู่แล้วถ้าไปรบกวนต้นผึ้งไปก่อไฟ ผึ้งไม่มีต้นผึ้งก็ตาย"
- การจัดตั้งศูนย์ประสานงานทุนทางสังคมของอำเภอสวนผึ้งเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม โดยศูนย์ประสานงานจะเชื่อมประสานการดำเนินงานแบบไตรภาคี คือ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน
- การจัดระบบสวัสดิการสังคมอย่างยั่งยืนโดยใช้ทุนทางสังคม เช่น การจัดสวัสดิการด้านแรงงานเพื่อป้องกันปัญหาคนในพื้นที่ไปทำงานที่อื่นแล้วละทิ้งที่อยู่ของตนเอง ในทางกลับกันนายทุนก็จะเข้ามาครอบครองพื้นที่แทน

ภาพที่ 3 แผนที่นำทางการบริหารจัดการด้านสิ่งแวดล้อมโดยสันติวิธี
เพื่อมุ่งสู่อนาคตของอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี

เอกสารอ้างอิง

- Bossel, H. (1999). Indicators for sustainable development: Theory, method, applications; a report to the Balaton Group. International Institute for Sustainable Development, Winnipeg, Manitoba, Canada.
- Bacow, L. S. & Wheeler, M. (1984). *Environmental Dispute Resolution*. New York: Plenum Press.
- Boonlert, W. (2003). *When Karen at Ampoe Suan Pueng Speaks out* [In Thai]. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Galtung, J. (1996). *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. London: Sage Publications.
- King Prajadhipok's Institute. (2010). Sustainable Natural Resources and Environmental Management [In Thai: รายงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน]. Group Study Report, Strengthen Peaceful Society Certificate Course (Batch 2). Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute.
- Makarapirom, P. (2007). Environmental Conflict Resolution [In Thai]. Unpublished Research Report. Social Research Institute, Chiang Mai University.
- Mathews, D. (1999). *Politics for People: Finding a Responsible Public Voice* [In Thai: การเมืองภาคพลเมือง] (W. Wattanasap, Trans.). Nonthaburi: King Prajadhipok Institute.
- Payutto, P. (2001). *Sustainable Development* [In Thai]. 8th Edition. Bangkok: Reuan Kaew Press.
- Wattanasapt, W. (2007). *Conflict: Principle and Tools for Resolution* (3th Edition). Khon Kean: Siripan Offset.